

ד"ר הדרכה להוראת פרשת השבוע
פ הגליונות של בחמה ליבוביץ

פרק י"ג

ב. א. (תשכ"ה)

סמטי הפרשיות שבסוף פרשת בא (א"ז; י"א-ט"ז) נראה שהשניה חוזרת על הראשונה ונחקשו רבים מפרשנינו בכפילות זו.

קאטומן בפרושו לשמות מנסה ליישב כפילות זו בפשטות באסרו:

י"ב א' בדברי ה' אל משה - נמסר הצווי על הקדשת הבכורות בקוים כלליים. הפרטים יבואו בדברי משה אל העם (י"ב ואילך) ובלי פסק כוונת הכתוב היא שכלט ניתנו למשה מפי הגבורה, אלא שבאן אין כתובים, כדי שלא לחזור עליהם פעמיים.

הדרך שבה הולך קאטומן כאן היא שיטת הרמב"ן בדרך כלל, כי לא ירצה הכתוב להאריך גם בדברי ה' אל משה וגם בדברי משה אל ה' ויקצר באחד. והרמב"ן סעיר על כך במקומות רבים כגון בפרשתנו:

י"א א' ד"ה ויאמר ה' אל משה עוד נגע אחד אביא... והנה גם בזה קיצור בספורים, כי ה' אמר לו: "עוד נגע אחד אביא של פרעה" והודיעו בנגע החוא, ואמר לו "בחצות הלילה אני יוצא בפור מצרים..." וכל ענין הפרשה ההיא, אבל לא רצה הכתוב להאריך באמירה שאמר ה' למשה, כי וי' במה שספר משה לפרעה, (י"א ד') "כה אמר ה' כחצות הלילה אני יוצא" כמו שפרשו בארבה. * ובאו כענין הזה פרשיות רבות בתורה. **

ובסוף חזר (= בא) פרשת "קדש לי כל בכור" מפורש בפרשת הקב"ה למשה, והאריך במאמר משה אל העם: "זכור את היום הזה" וגמר הפרשה כולה, והם דברי ה' אל משה, שאחרם לישראל בן בלשון שגשגות...

ואולם הרמב"ן עומד בדבריו כאן רק על השוני שבין פ' ג' לבין הפסוקים ג' י' (עין בגליוננו שאלת אברבנאל, שאלה א'), אך אינו מפרש שם את הכפילות של ג' י'; י"א-ט"ז. את זו הוא מנסה לפתור בדבריו לפרשתנו:

י"ב י"א ד"ה ויהי כי יביאך ה' אל ארץ הכנעני... ועל דרך הפשט (פסוק ג') "קדש לי כל בכור" - כל הגומצאים בישראל תינם, כי בעבור שפדאם סמדת בהכותו בארץ מצרים צוה שיהיו קדושים לו לעבוד את עבודת ה' לכל אשר יצוה בהם, ולא צוה להם עתה פדיון עד שהחליפם בלויים וצוה בפדיון העודפים (במד' ג' ט"ו), אבל המצוה בגולדים לא נחגה במדבר, וצוה כי כאשר יבואו לארץ תחגג באדם ובבהמה ובבעל חיים, וצוה בפדיונם ללויים.

אך פירוש אשר למדרי ניתן לכפילות שתי הפרשיות (א' י'; י"א-ט"ז) בדברי מהר"ל מפרג ספר בבבבות ה'.

פרק ל"א: "והזכיר קדש לי כל בכור פטר רחם" ולא זכר המכא (מכא בכורות) ובפרשת שאחריה, היא פרשת "ויהי כי יביאך ה' אל ארץ הכנעני" אמר "ויהי כי הקשה פרעה למלכו ויהי ה' אל כל בשר..." על כן אני זוכר... כי נראה, כי אלו שתי הפרשיות, פרשת קדש ופרשת ויהי כי יביאך - פרש קדש על הבכורים שיהיו במעלה יחירה ויהיה להם מעלה קדושה, והשניה לפדות בעורי אדם ולזכות בכורי בהמה שהורה ולערוף בכור בהמה טמאה, ולפיכך פרשה שנית לא כתוב בה לשון קדושה, רק לשון "העברת כל פטר רחם לה'", ולשון העברה כל' הכולה והמורשה, שבסוף תפדה אותם כזמניים קרא.

נמצא כי הקדוש מורה על הצלת בכורי ישראל, והזביחה והפדיון מורה על הריגת בכורי מצרים. לכך צוה בפרשה שניה לפדות בכור אדם ולזכות בכורי בהמה, כי הזביחה מורה על הריגת והפדיון הוא גם כן פדיון נפשו למורה זה על הכינת בכורי מצרים. כי אלו שתי פרשיות הכתובות זו אחרי זו מוריע על שהוא ית' וציל בכורי ישראל וחרב בכורי מצרים.

וכל פרשה בחינה בפני עצמה: בפרשה ראשונה לא נזכר רק (= אלא) הקדושה של הבכור. ואין זה מורה רק (= אלא) שהבכור הוא לחלקו יתברך, במה שהציל אותם. ופרשה השניה על הריגת בכורי מצרים. ובפרשה הראשונה נזכר אסור אכילת חמץ ושיאכל מצה ושיזכרו יום צאתם, ואין זה בפרשה השניה, כי עיקר הגאולה במה שישראל הם לה; וזה נראה במה שהציל ישראל ועל זה בא קדוש הבכורות. ואין עיקר הגאולה במה שהרג הבכורים של מצרים, לכך בפרשה זו (הראשונה) צנן שיזכור תציאה ואכילת מצה ואיסור אכילת חמץ, שזה הכל תלה ביציאה ולא בפרשה השניה כלל.

לשאלה ב' 1 יש לעיין גם בדברי מקרא בכורים, כי מטרחה התבוננים של אמירת חזכרים חתם ומטרחה החנוכית של ספור ביציאת מצרים וקדושת הבכורות בהלקה אחת היא. (עד כמה שטעמי המצוות בכלל ניתנים להסברה).

השאלות ברש"י (ו) כלן אינן קלות. לשאלה ו' 1, מעיר ר' אליהו מנחם:

פירוש ששל ידי שהכיתי כל בכורי מצרים ונצולי בכורי ישראל קניתיים לעצמי שיהיו מקודשים לי, אף אם לא יקדישום, כדכתיב "כי לי כל בכור ביום היותי כל בכור בארץ מצרים הקדשתי לי כל בכור..."

וביתר ברור מבאר בעל נאך יצחק:

ד"ה לי: חזר ושנאו הכתוב לנתינת מעט על מצות קדושת הבכור, וכאלו אמר "כי לי הוא", ר"ל שלי הוא מכבר.

לשאלה ו' 2, עיין בדברי רש"י שמות כ' ד"ה זכור.

נחמה ליבוביץ

* ע' כי תשא ל"ב כ"ז.

** כגון בפרשתנו י' ב' ד"ה התעללתי... והנה הודיע הקב"ה עתה למשה מכת הארבה ושיגיד אותו לפרעה, כי מה מעט "בא אל פרעה", כי לא יאמר לו כלום, ולא נזכר רק בדברי משה אל פרעה, כי הכתוב קצר בזה.

וכן קצר למעלה במכת הברד שספר דברי הקב"ה אל משה ולא הזכיר דברי משה אל פרעה כלל, כאשר פירשתי, וסבת זה שלא ירצה להאריך בשניהם. ופעם יקצר בזה ופעם בזה.